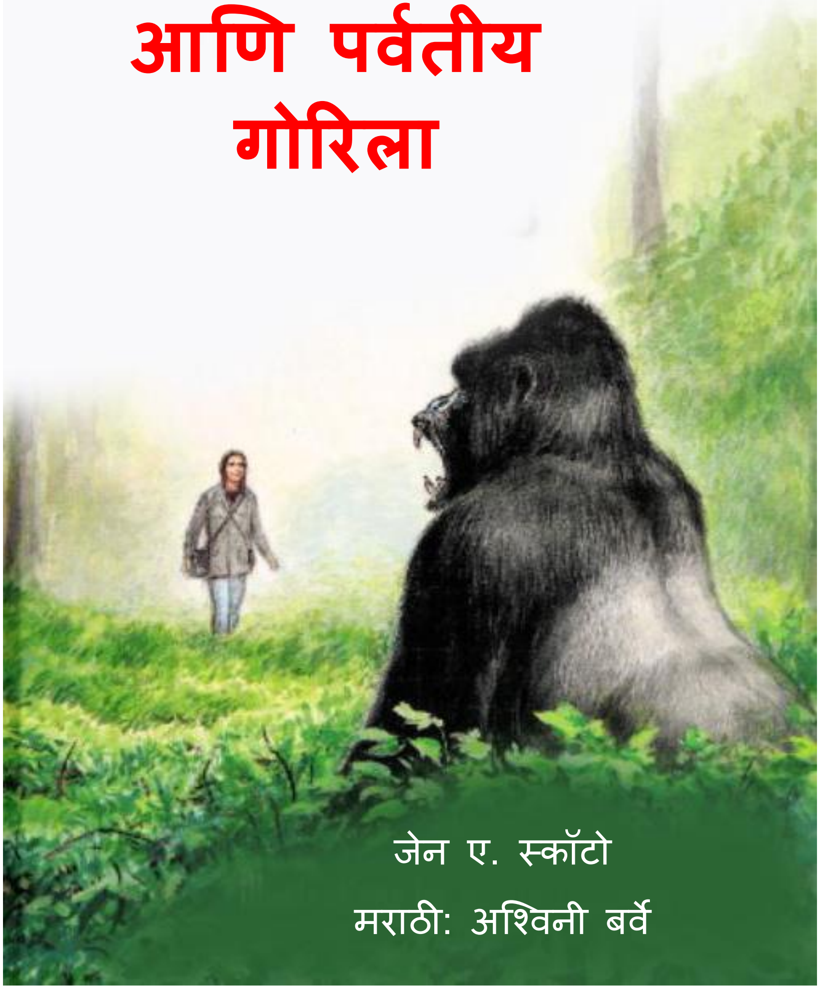
डियान फॉसी

आणि पर्वतीय गोरिला

जेन ए. स्कॉटो

मराठी: अश्विनी बर्वे

डियान फॉसी

आणि पर्वतीय गोरिला

जेन ए. स्कॉटो

मराठी: अश्विनी बर्वे

लुईव्हिल,

केंटकी १९६०

"हे बरोबर नाही," डियानला वाटले.

“माझी मैत्रीण मेरी आफ्रिकेच्या सफारीला जात आहे, मलाही यायचं होतं!

डियान फॉसी केंटकीमधील तिच्या लहानशा घराच्या पुढच्या पायरीवर उभी आहे.

पक्षी गात होते.

सूर्य तेजस्वीपणे चमकत होता.

पण २८ वर्षीय डियानला ऊन लागत नव्हते.

ती नुकतीच तिची मैत्रीण मेरीशी बोलली होती.

आणि मेरीच्या बातमीने डायनाला आनंद झाला नव्हता.

डियान पायऱ्यावरून खाली उतरली आणि ती हिरव्यागार शेतातून बाहेर पडली आणि शक्य तितक्या वेगाने धावू लागली. तिचा श्वास थांबेपर्यंत ती धावत राहिली.

मग ती लांब गवतात पडली.

तिचे तीन कुत्रे तिच्यामागे धावले.

ते डियानचा चेहरा आणि हात तोपर्यंत चाटत राहिलेत, जोपर्यंत ती उठून बसली नाही आणि हसायला लागली नाही.

लहानपणी आपल्याला किती एकटे वाटायचे,
हे डियानला आठवले.

तिच्या आई आणि सावत्र वडिलांनी तिला कोणताही पाळीव प्राणी पाळण्याची परवानगी दिली नाही

"निदान आता माझ्याकडे पाळीव प्राणी तरी आहेत," असा तिने विचार केला.

डियानने तिच्या सभोवतालच्या कुत्र्यांच्या मैत्रीपूर्ण नजरांकडे एक नजर टाकली.

तिचे प्राण्यांवर खूप प्रेम होते, कदाचित माणसांपेक्षाही जास्त.

तिच्याशिवाय आफ्रिकेला जाणार

डियानला अनेकदा आफ्रिकेतील सर्व वन्य प्राणी पाहण्याचे स्वप्न पडायचे.

पण आफ्रिकेला जायला खूप पैसे लागतील.

डियान ने पैसे वाचवण्याचे ठरवले, जेणेकरून ती काही वर्षांत तिथे राहायला जाऊ शकेल.

डियान ने आफ्रिकेबद्दलची पुस्तके वाचायला सुरुवात केली.

तिने एका पुस्तकात पर्वतीय गोरिलांबद्दल वाचले.

आता तिथे फक्त ३०० पर्वतीय गोरिला उरले होते.

ते आफ्रिकेतील एका लहानशा ठिकाणी राहत होता.

शिकाऱ्यांच्या जाळ्यांमुळे ते गंभीर जखमी होत असत.

कधीकधी गोरिला इतके गंभीर जखमी व्हायचे की त्यांचा मृत्यूही व्हायचा.

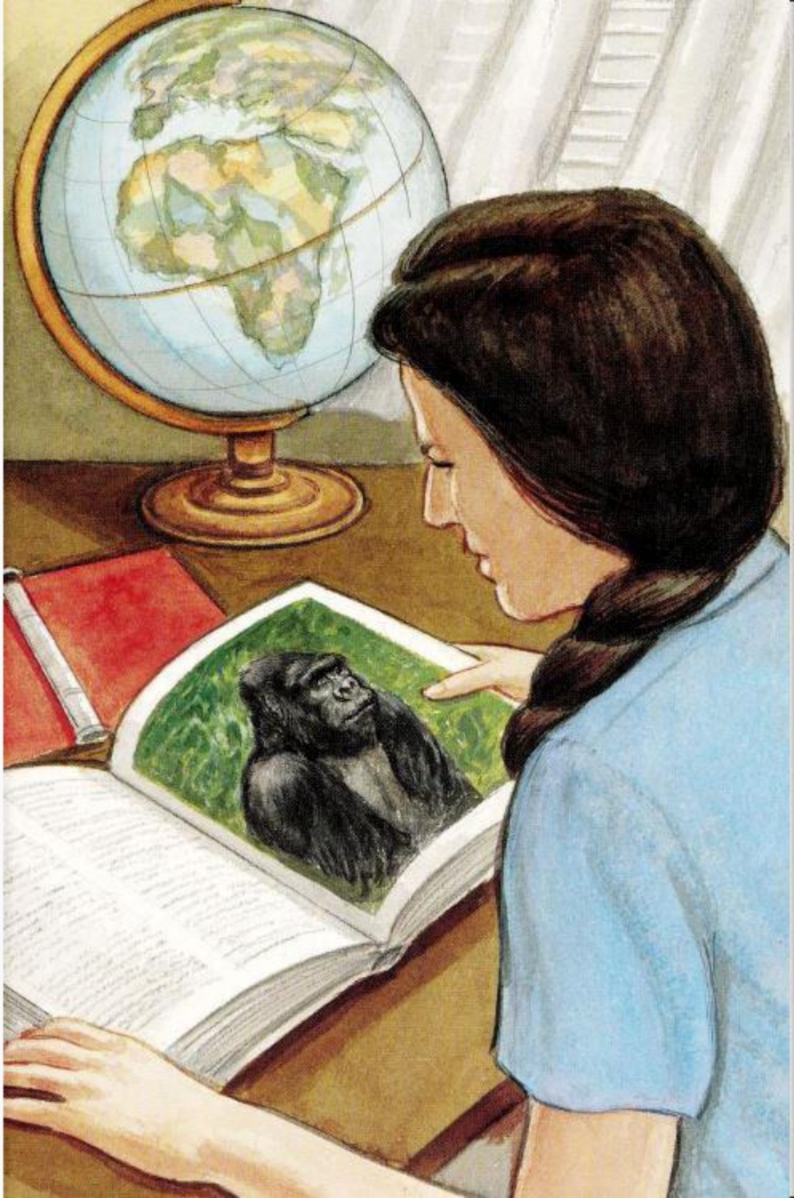
कधीकधी शिकारी आपल्या भाल्यांनी गोरिलांना ठार मारत असत.

पर्वतीय गोरिला लवकरच कायमचे नामशेष होतील का?

डियानने अशा गोष्टीची कधी कल्पनाही केली नसेल.

तिला त्याच्याबद्दल अधिक जाणून घ्यायचे होते.

जेव्हा ती आफ्रिकेला गेली, तेव्हा तिने पर्वतीय गोरिलांना बघायचे ठरवले.

विरुंगा पर्वत रवांडा, आफ्रिका १९६७

कुरण पाहताच डियानचे हृदय आनंदाने भरून गेले.

आफ्रिकेत डोंगर चढणे खूप अवघड होते.

डियानला वाटले की तिची फुफ्फुसे फुटून जातील.

तिचे पाय थकले होते आणि दुखत होते.

पण अखेरीस तिला आपला तळ ठोकण्यासाठी एक चांगली जागा सापडली.

डियानने तिचे जड सामान खाली ठेवले.

तिला पाण्याचा एक लहानसा प्रवाह सापडला आणि तिने ते थंड पाणी आपल्या हातांवर आणि चेहऱ्यावर शिंपडले.

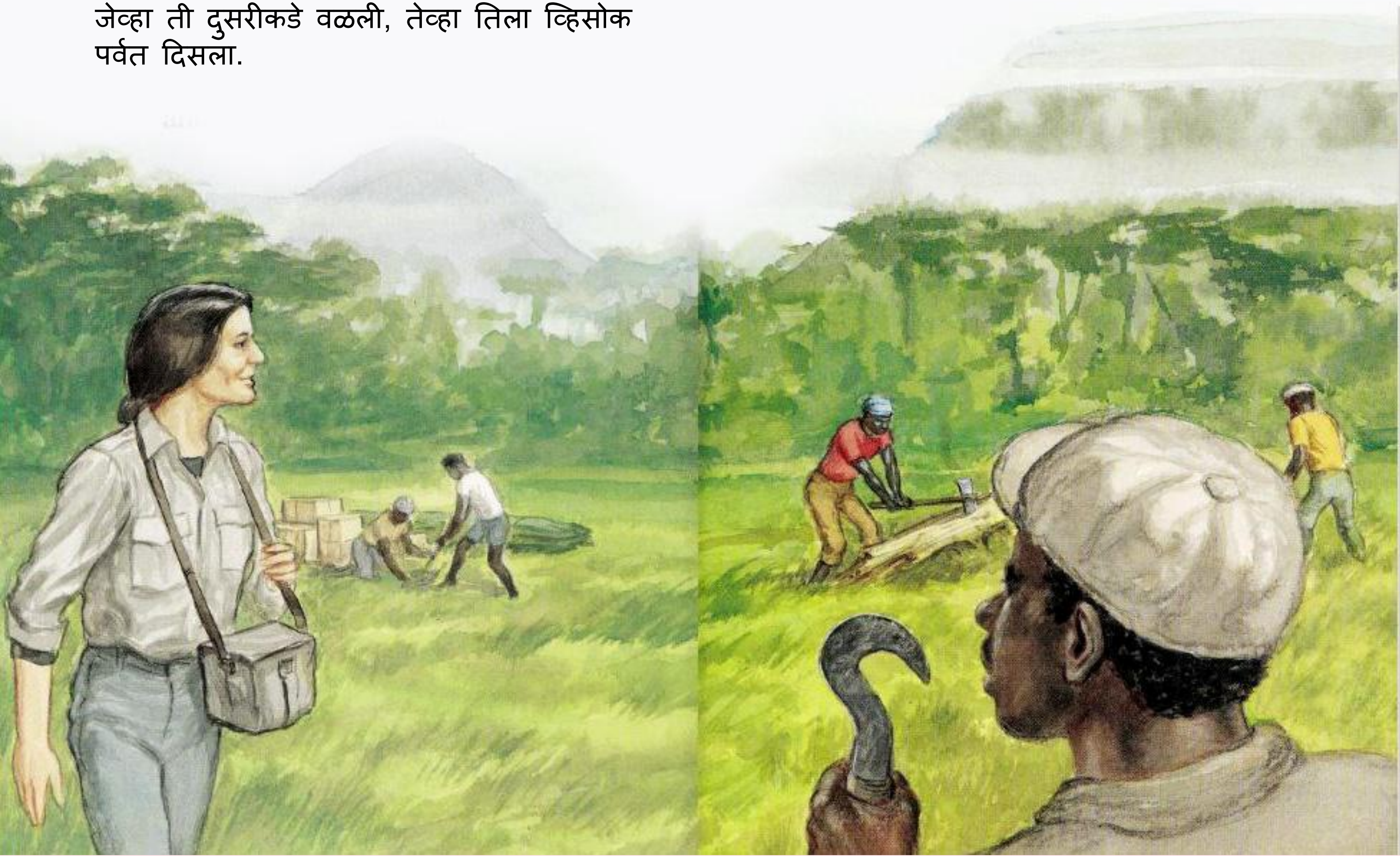
तिला छावणीच्या चोहीकडे डोंगर दिसत होते.

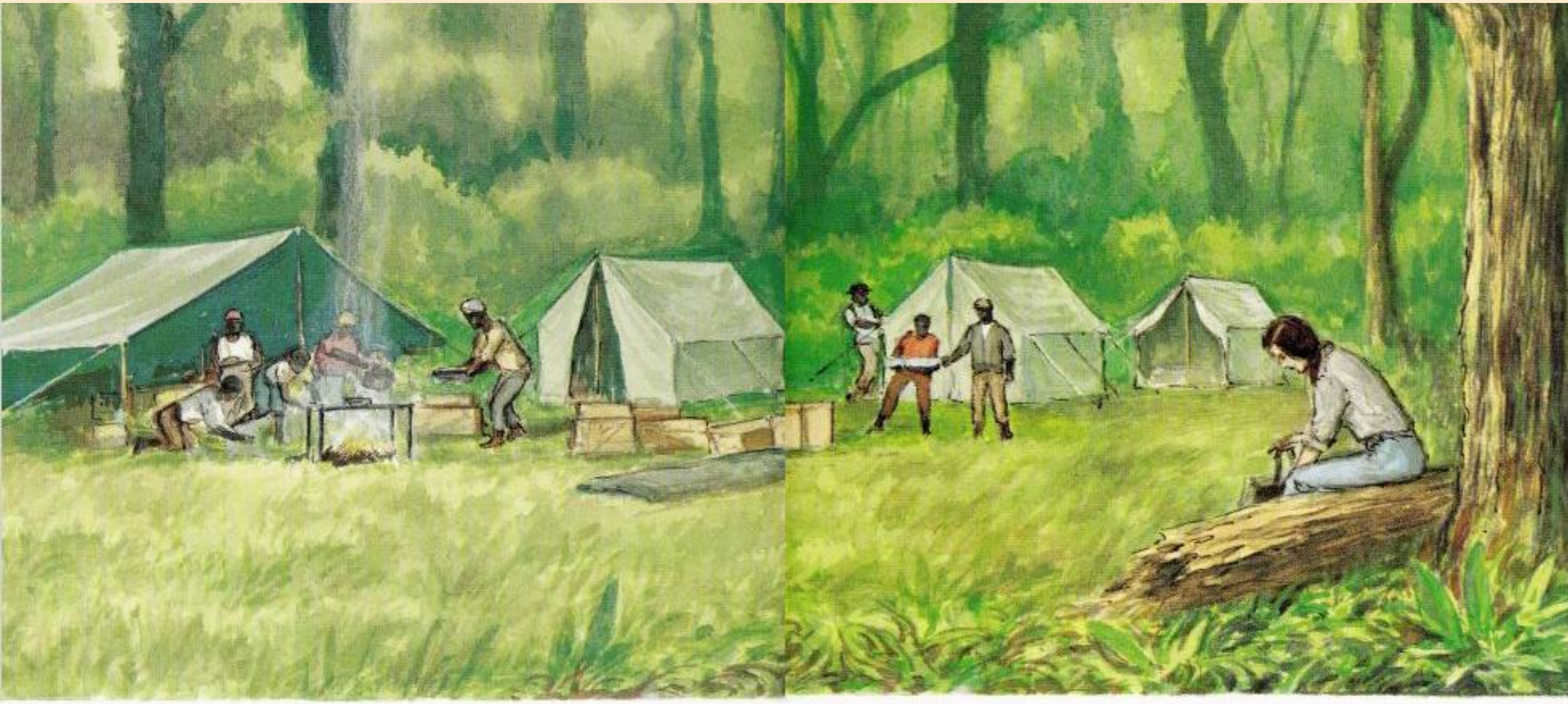
जेव्हा ती एका बाजूला वळली, तेव्हा तिला करिसीम्बी पर्वत दिसला.

जेव्हा ती दुसरीकडे वळली, तेव्हा तिला व्हिसोक पर्वत दिसला.

मग तिने दोन्ही पर्वतांची नावे एकत्र करून 'कारिसोक' असे नाव दिले

ती त्याला याच नावाने हाक मारणार होती.

तिला सामान वाहून नेण्यास मदत केली,
त्यांनीच तो तळ उभारला.

त्यांनी झोपण्यासाठी तंबू उभारले.

त्यांनी आग पेटवण्यासाठी लाकडे गोळा केली.

लवकरच ते अन्नाचे सीलबंद डबे उघडू लागले.

मग स्वयंपाकाचा वास छावणीत पसरला.

डियानपडलेल्या झाडाच्या खोडावर बसली होती.

ती थकलेली आणि भुकेलेली होती, पण आनंदी होती.

करिसोक हे तिचे नवीन घर होते.

ती तिथे पर्वतीय गोरिलांचा अभ्यास करण्यासाठी गेली होती.

डियान कुरणातून दूरवरच्या झाडांकडे बघत राहिली.

झाडांच्या पानांचा एक दाट पडदा तयार झाला होता.

त्यामुळे तिला तिथे राहणारे पर्वतीय गोरिला दिसू शकले नाहीत.

पण ती त्यांना शोधण्यासाठी आता आणखी वाट पाहणार नाही.

ती दुसऱ्या दिवसापासून तिचे काम सुरू करेल.

गोरिला जे काही करत असत,

ते ती लिहून ठेवत असे.

ती त्यांचे फोटोही काढायची.

तिने त्यांच्या आवाजांचे टेप रेकॉर्डिंगही केले.

३०० गोरिला शिल्लक राहिल्यामुळे, डियानला त्यांचे संरक्षण करण्यास मदत करायची होती.

गोरिला

डियान जंगलातील पायवाटेने चालत होती.

ती गोरिलांना पाहण्यासाठी यापूर्वी अनेक वेळा तिथे गेली होती.

ती ओल्या पानांवरून काळजीपूर्वक पाऊल टाकत होता.

तिच्या मोठ्या बुटांमुळे शांत राहणे कठीण होते.

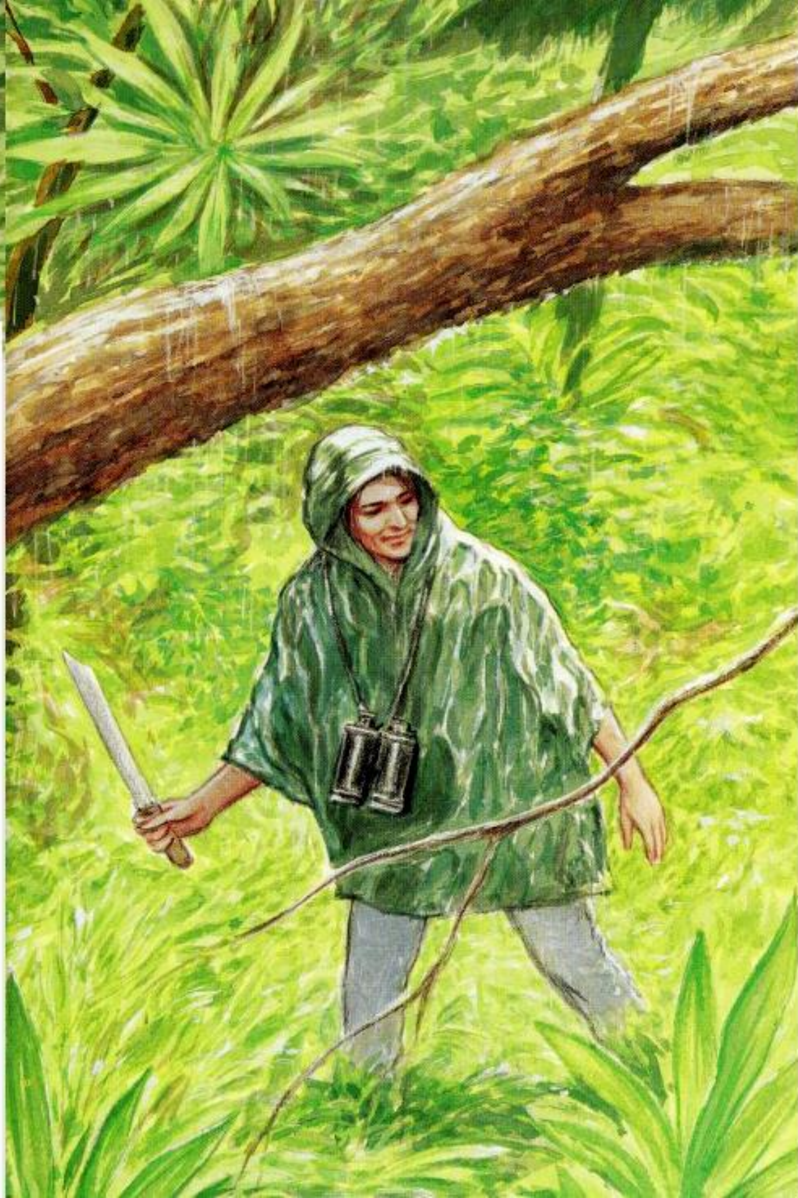
तिचे पाय उबदार आणि कोरडे राहिले.

डियानने पावसापासून आपल्या कपड्यांचे संरक्षण करण्यासाठी प्लास्टिकचा 'पॉन्चो' घातला होता.

तरीही तिला थंडी आणि ओलसरपणा जाणवत होता.

दुर्बिण तिच्या गळ्यात लटकत होती.

तिच्या खिशात तिची वही आणि पेन होते.

डियानला मोठा आवाज ऐकू आला.

तिची हालचाल थांबली आणि ती
पूर्णपणे निश्चल झाली.

मग आवाज थांबला.

आता तिला फक्त झाडांवरून टपकणाऱ्या

पावसाचा आवाज ऐकू येत होता.

डियान वाट पाहत होती.

तिला माहित होते की तो
आवाज गोरिलांनीच केला असणार.

ते अन्नाच्या शोधात झाडांमधून फिरत असावेत.

डियानला जास्त जवळ जाऊन त्यांना घाबरवायचे
नव्हते.

अचानक, पुन्हा पडण्याचा आवाज आला.

आता डियानने तिचा मोठा चाकू वापरला.

तिने दाट झाडीझुडपे कापली आणि मधोमध
चालायला जागा केली.

तिला गोरिलांसोबत चालायचे होते.

त्यांचे जेवण झाल्यावर गोरिला
पुढे निघून जात असत.

तिने सावधपणे काही पावले टाकली.

ते तिथे होते.

गोरिलांचे एक कुटुंब एका मोठ्या झाडाखाली उभे होते.

ते पाने खात होते.

त्याचे लांब, काळे केस पावसात अधिकच चमकदार झाले होते.

काही गोरिलांनी पाने तोडण्यासाठी हात वर केले.

इतर काहीजण हात आणि पायांवर रांगत झाडाभोवती फिरले.

सगळ्यांचे चेहरे वेगवेगळे होते.

प्रत्येक चेहरा लक्षात राहावा म्हणून डियानने गोरिलांना नावे दिली.

एक मोठा नर गोरिला झाडाखाली बसला होता.

तो डियानपेक्षा वयाने खूप मोठा होता.

त्याचं नाव बीथोव्हेन होतं.

एफी आणि मार्केसा त्यांच्या मुलांसोबत त्याच्या शेजारी बसल्या होत्या.

इकारस आणि पायपर जवळच खेळत होते.

डियान बघायला बसली, तेव्हा एक फांदी तुटली.

बीथोव्हेनने उडी मारली.

त्याने डियानकडे पाहिले.

त्याच्या विशाल डोक्यावरचे केस उभे राहिले.

मग तो आपली छाती बडवू लागला.

पोका, पोका, पोके!

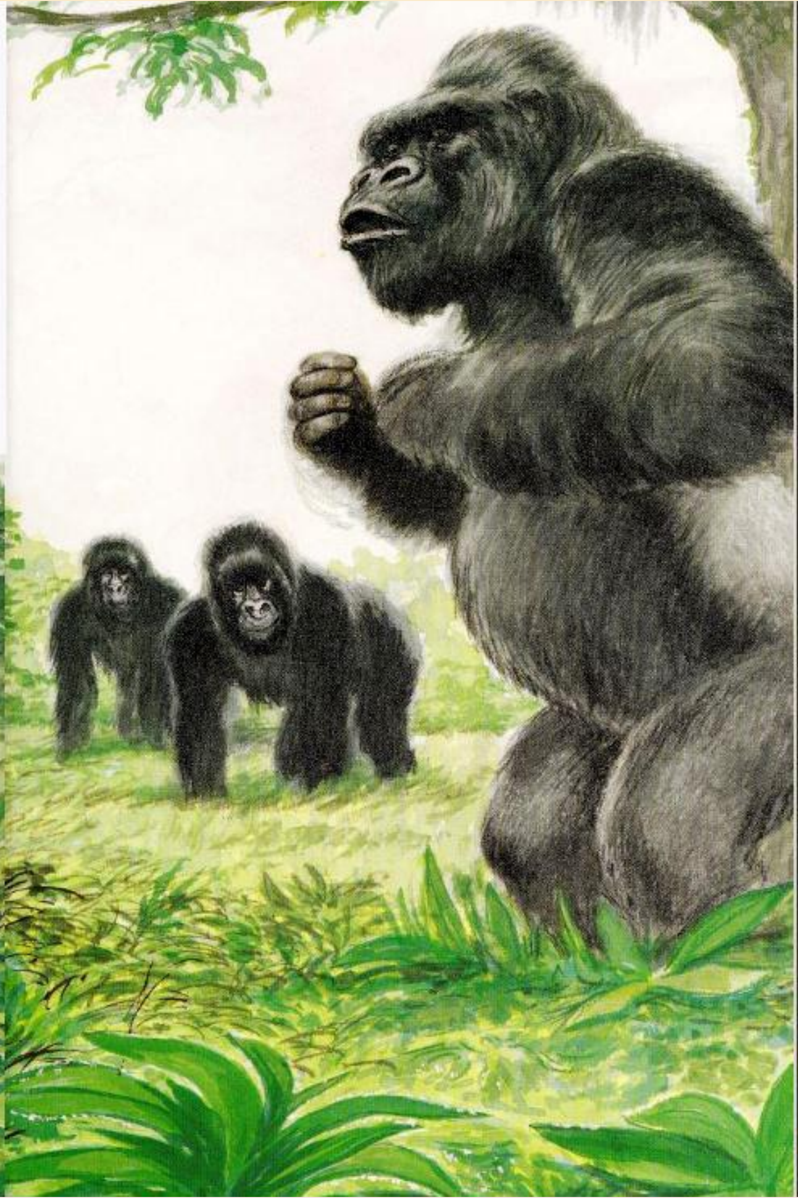
"हूट, हूट, हूट!" तो ओरडला.

इतर गोरिलासुद्‌धा उड्या मारू लागले.

पण डियानला त्यांची भीती वाटत नव्हती.

तिला माहीत होतं की बीथोव्हेन तिला
फक्त घाबरवण्याचा प्रयत्न करत होता.

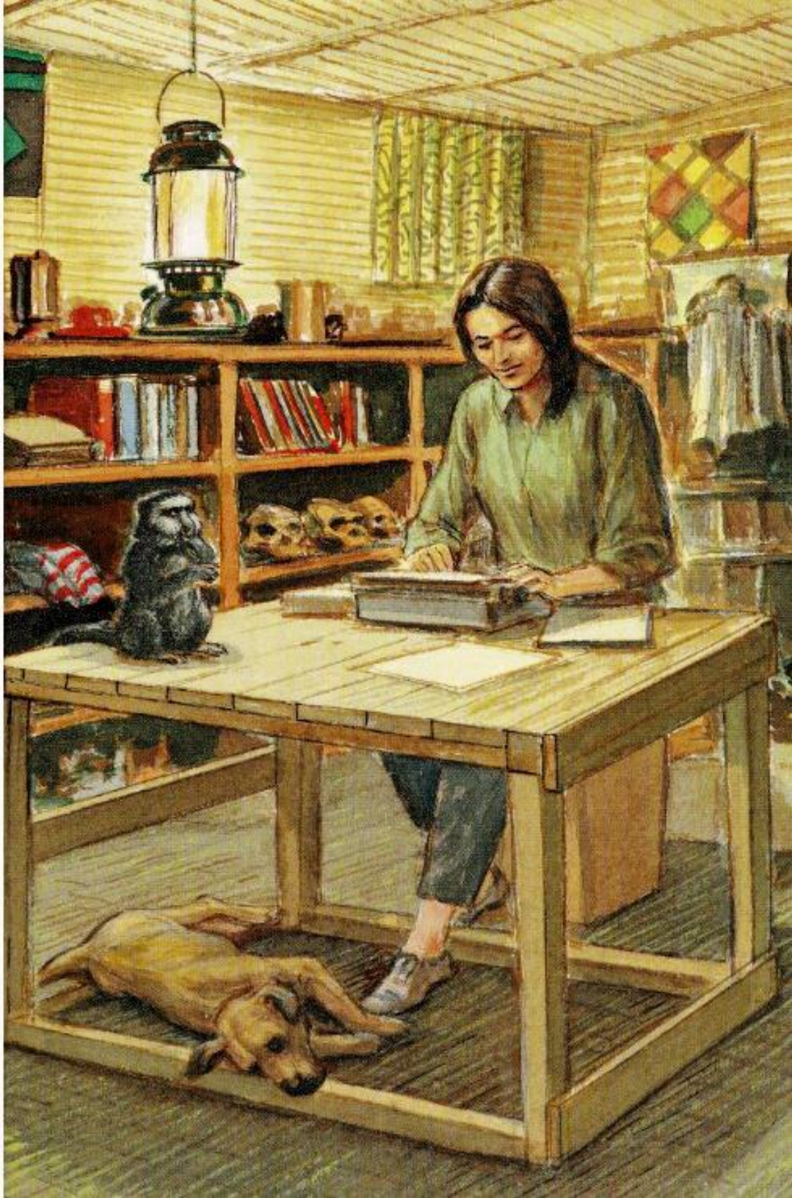

हळूच, डियानने एक पान उचलले
आणि ते खाण्याचे नाटक केले.
बीथोव्हेन तिच्याकडे पाहत राहिला.
थोड्या वेळाने तो पुन्हा जेवू लागला.
लवकरच सर्व गोरिला पाने खाऊ लागले.

डियानला समजले होते की ते प्राणी
सहसा लाजाळू आणि शांत स्वभावाचे होते.
धोका वाटल्याशिवाय गोरिला
माणसांवर हल्ला करत नाहीत.
गोरिलांची कुटुंबे समूहांने
ती पाने खातात, प्राणी किंवा माणसे नाही.
डियानने तिच्या खिशातून वही आणि पेन काढले.
गोरिला जे काही करत होते
ते सर्व त्याने लिहून ठेवले.

त्या रात्री डियान उशिरापर्यंत जागी राहिली.
तिच्या लहानशा झोपडीत,
कंदिलाने अंधाऱ्या रात्रीत प्रकाश निर्माण केला.
स्नानगृह किंवा दूरदर्शन
तिला त्या गोष्टी नको होत्या.
तिचे ओले कपडे एका
लहान तेल हीटरवर वाळत होते.
तिची कुत्री, सिंडी, त्याच्या पायाशी पडली होती.
तिचे पाळीव माकड, किमा, तिच्या
टाइपरायटरजवळच्या टेबलावर बसले होते.
टॅप टॅप टॅप टॅप...
डियानने जंगलात लिहिलेले
सर्व काही टाईप केले.

हे तिने तिच्या संपूर्ण आयुष्यात केलेले सर्वात कठीण काम होते.

तिच्या हातांवर आणि चेहऱ्यावर ओरखडे होते.

तिच्या पायांचे स्नायू दुखत होते.

एका वेलीने तिचा घोटा ओढला होता आणि त्याला दुखत होते.

पण डियानला त्याची पर्वा नव्हती.

ती करिसोकमध्ये आनंदी होती.

अंक

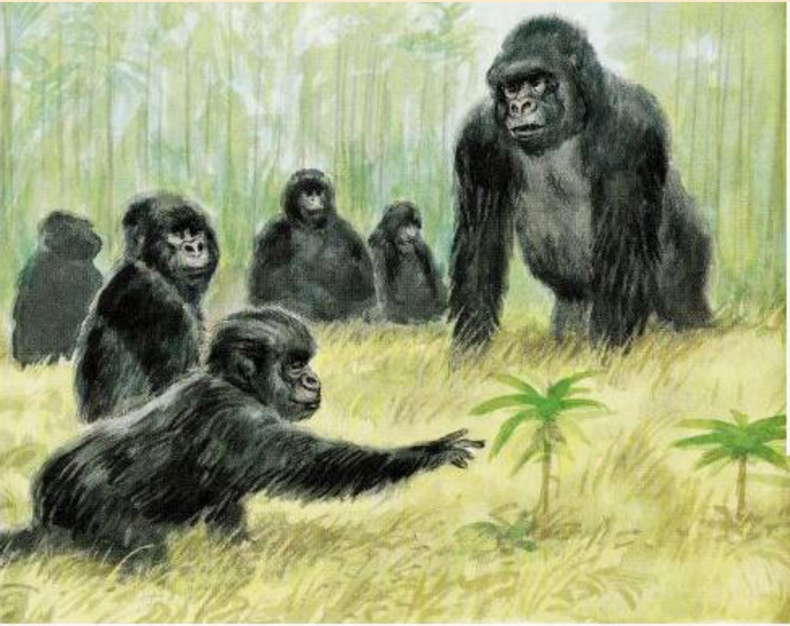
एके दिवशी, डियान

एका झाडामागे उभी होती.

ती तिच्या दुर्बिणीतून गोरिलांच्या

एका कुटुंबाला पाहत होती.

एक लहान गोरिला पानांमध्ये खेळत होता.

त्यानंतर, जेव्हा जेव्हा डियान जंगलात जायची, तेव्हा ती डिजिटला शोधायची.

ती त्याला अनेकदा एकट्याने खेळताना पाहत असे.

त्या कुटुंबात डिजिटच्या वयाचा दुसरा कोणताही गोरिला नव्हता.

लवकरच, डिजिटसुद्धा डियानला भेटू लागला.

त्याला डियानच्या भेटी आवडत असल्याचे दिसत होते.

या तरुण गोरिलाचे मधले बोट वाकलेले होते.

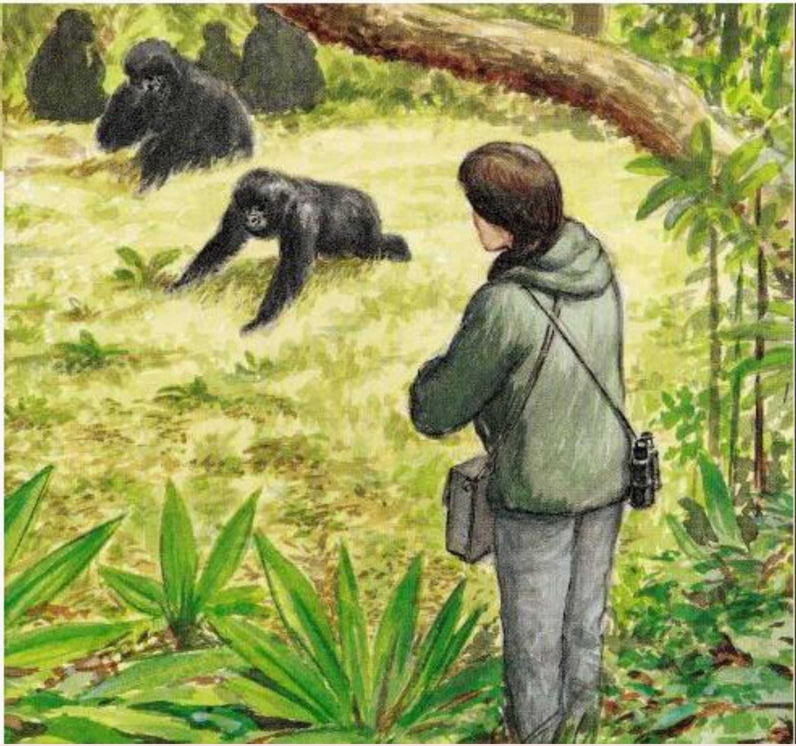
कदाचित ते कधीतरी तुटले असेल.

डियानने त्याचे नाव डिजिट ठेवले.

मग एका मोठ्या नर गोरिलाने डियानला पाहिले.

"हूट, हूट!" तो ओरडला.

मग सर्व गोरिला तेथून पटकन पळून गेले.

एके दिवशी डियान तिच्यासोबत एक आरसा घेऊन गेली.

त्याने तो आरसा जंगलात अशा ठिकाणी ठेवला जिथे डिजिटला तो सापडेल.

मग पुढे काय होतंय हे पाहण्यासाठी ती लपून बसली.

डिजिटने आरशात पाहिले.

आणि ओठ मिटून

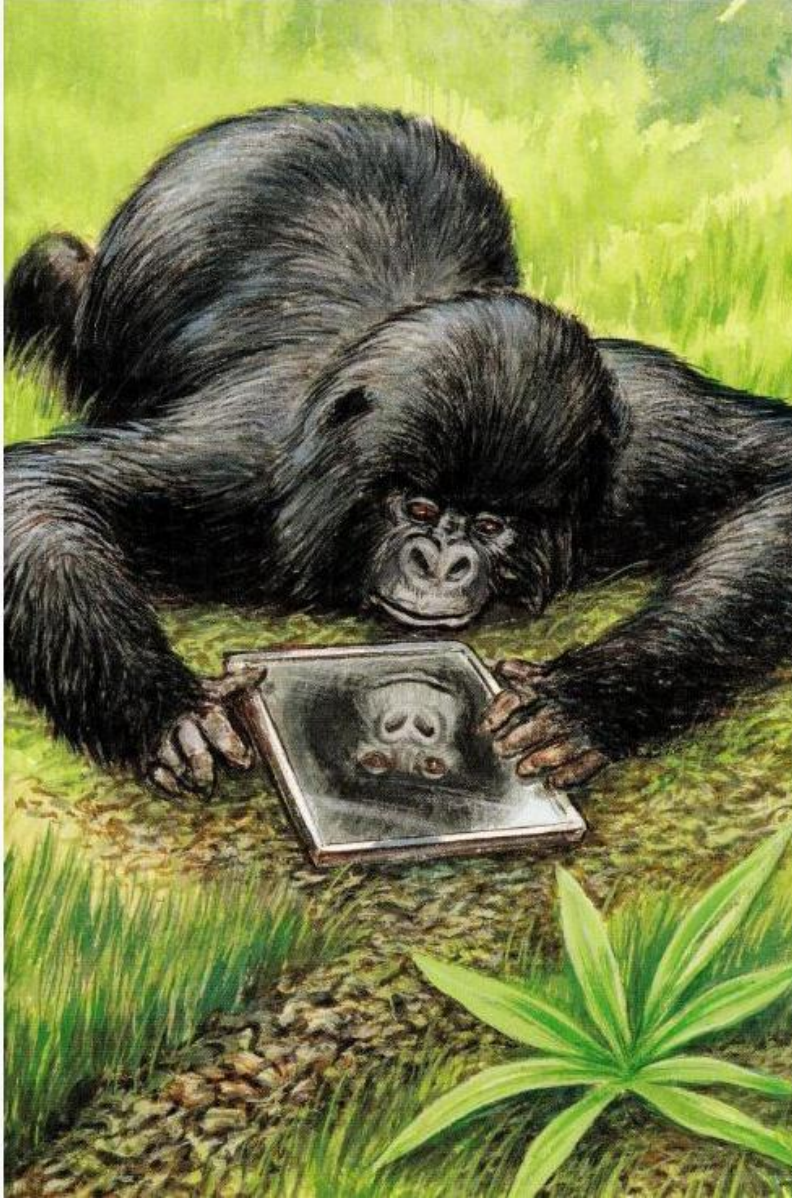
मग त्याने आपले डोके इकडे तिकडे वळवले.

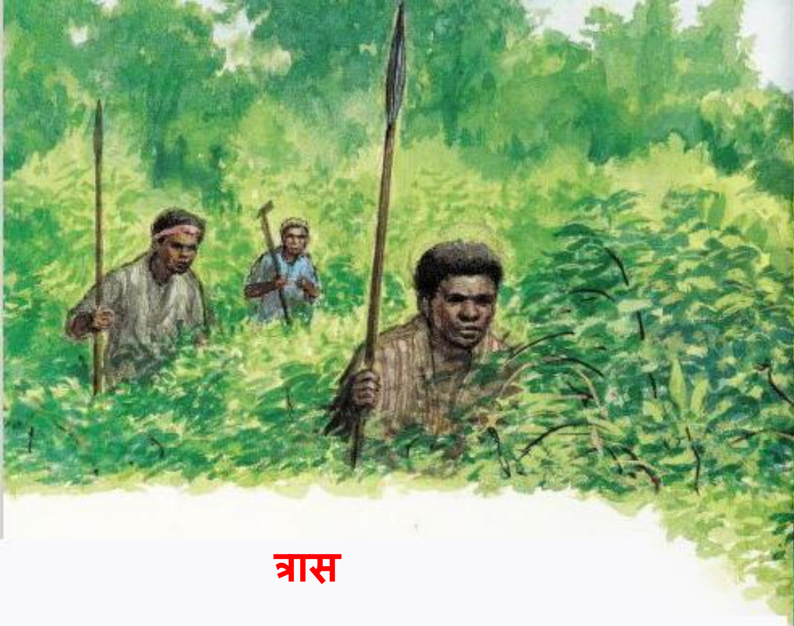
"तो काय विचार करत असेल?"
डियानला आश्चर्य वाटले.

जसजसा डिजिट मोठा होत गेला,
तसतशी त्याची डियानमधली
आवड कमी झाली.

डिजिट त्याच्या कुटुंबाचा प्रमुख बनला.

पण तो डियानसाठी अजूनही खूप खास होता.

त्रास

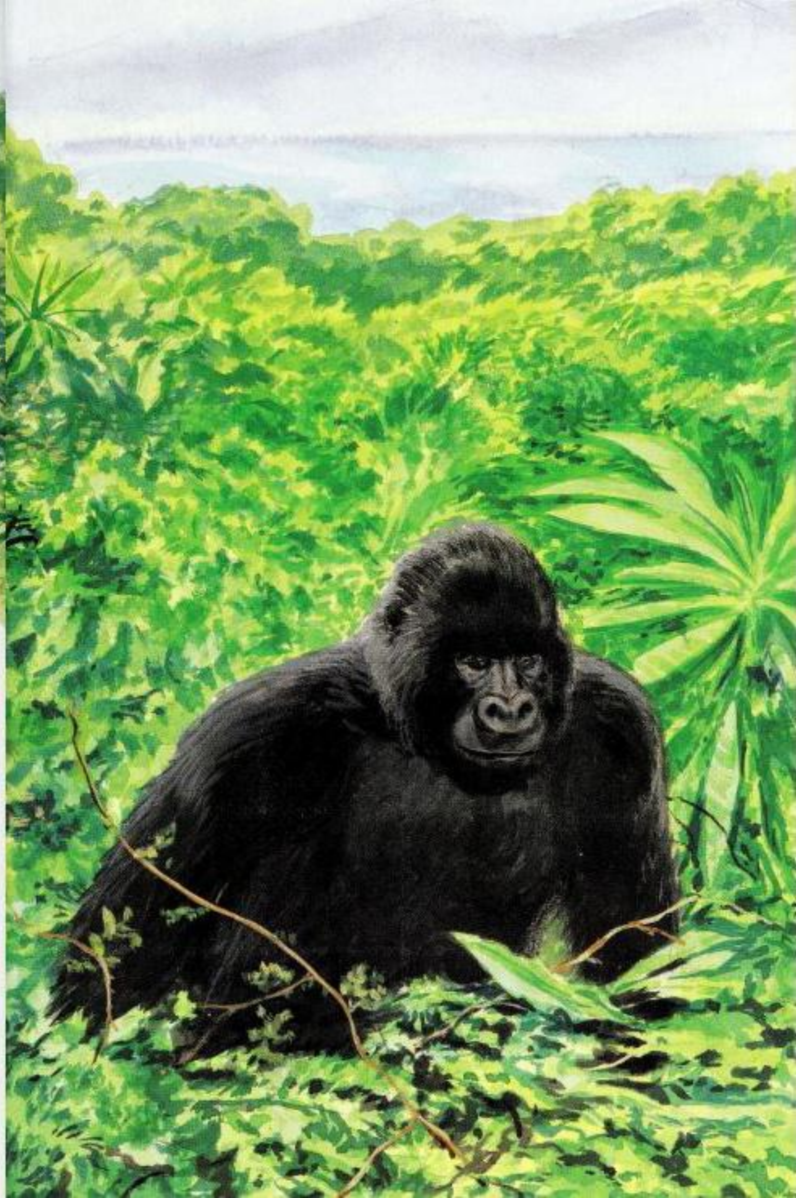
रवांडा हा एक लहान देश होता,
जिथे लोकसंख्या जास्त होती

आणि अन्न खूप कमी होते.

जेव्हा लोकांना भूक लागायची, तेव्हा शिकारी जंगलात प्राण्यांची शिकार करायचे.

शिकाऱ्यांना जंगलात गोरिलांची शिकार करण्याची परवानगी नव्हती.

पण कधीकधी ते गोरिलांची शिकारही करत असत.

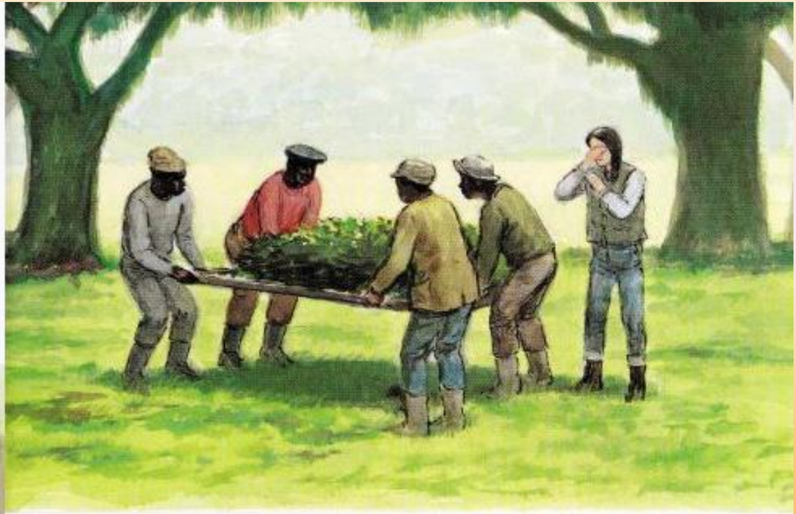

एके दिवशी, डियानसाठी काम करणाऱ्या लोकांनी तिला सांगितले की शिकारी जवळच आहेत.

डियानला भीती वाटत होती की तिच्याकडून गोरिलांना दुखापत होईल.

डियानने डिजिट आणि त्याच्या कुटुंबाचा शोध सुरू केला

दुसऱ्या दिवशी, डियान आणि

तिच्या माणसांना डिजिट सापडला.

डिजिटने आपल्या कुटुंबाला शिकाऱ्यांपासून वाचवण्याचा प्रयत्न केला.

पण त्यात डिजिट मारला गेला होता.

डियान बराच वेळ रडली.

ती डिजिटला १० वर्षांपासून ओळखत होती.

डिजिट तिचा मित्र होता.

लोकांनी डियानला कॅरिसोकमध्ये

डिजिटला दफन करण्यास मदत केली.

डियान दुःखी होती, पण तिला रागही आला होता.

जंगलात गोरिलांचे संरक्षण करायला हवे होते.

कोणत्याही शिकाऱ्याला जंगलात प्रवेश करण्याची परवानगी देऊ नये.

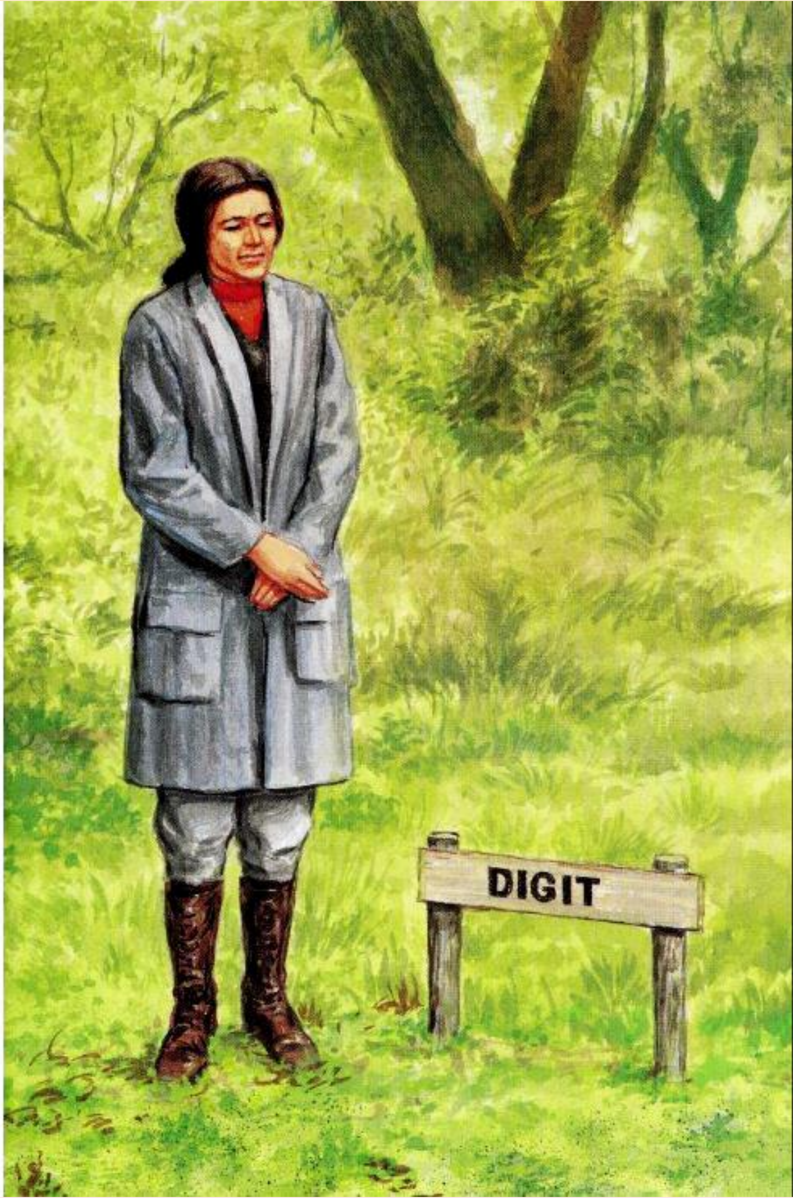
पण शिकारींना बाहेर ठेवण्यासाठी पुरेसे रक्षक नव्हते.

"मला स्वतःच काहीतरी करावं लागेल," डियानने विचार केला.

ती गोरिलांना मदत करण्यासाठी लोकांकडे पैसे मागेल.

ती ते पैसे अधिक रक्षकांना कामावर ठेवण्यासाठी वापरेल.

डियानने तिच्या योजनेला "डिजिट फंड" असे नाव दिले.

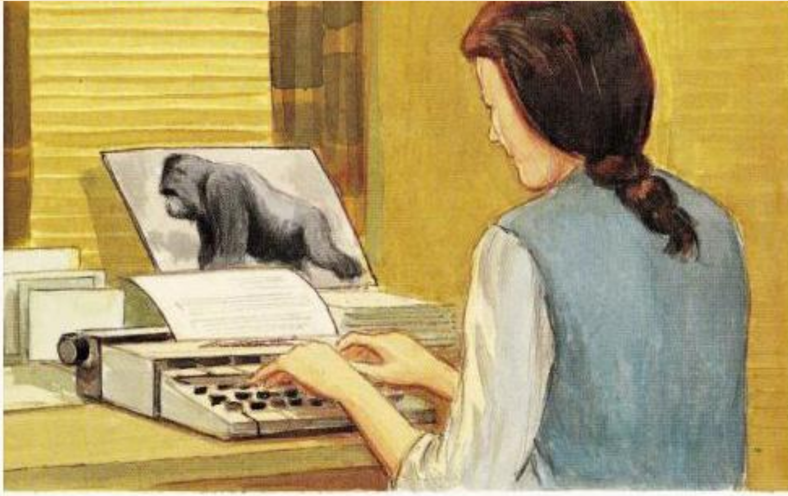
डिजिटची चित्रे टेलिव्हिजनवर दाखवण्यात आली.

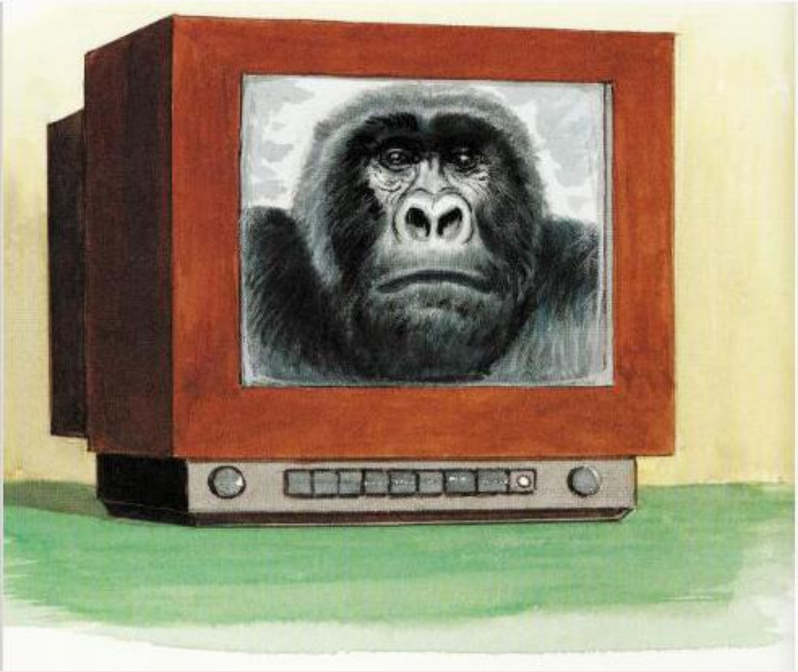
एका वृत्त निवेदकाने डिजिटची गोष्ट सांगितली.

काही लोकांनी गोरिलांना मदत करण्यासाठी पैसेही पाठवले.

तेवढे रक्षक कामावर ठेवण्यासाठी

आणि मग दररोज जंगलात अधिक शिकारी येऊ लागले.

डियानला माहित होतं की तिला दुसरं काहीतरी करायला हवं.

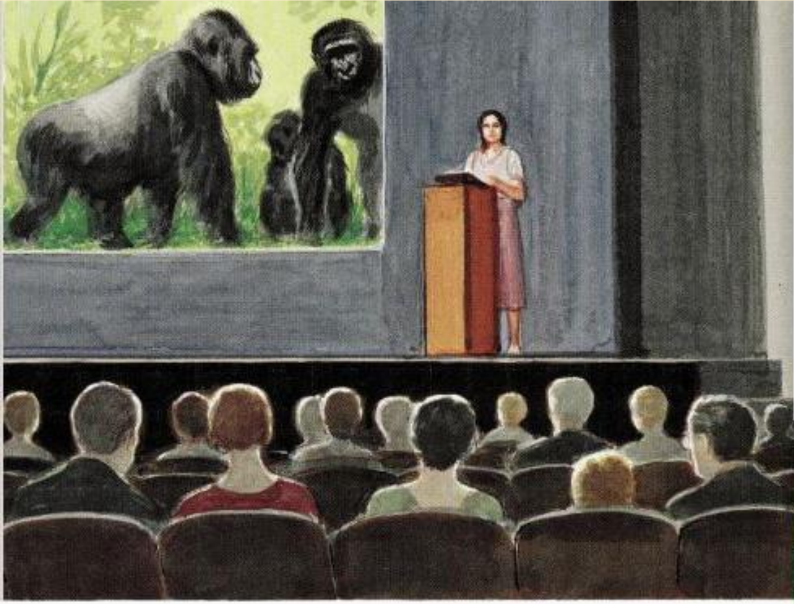
तिने वर्तमानपत्रे आणि मासिकांमध्ये गोरिलांविषयी लिहिले.

मग तिने 'गोरिलाज इन द मिस्ट' नावाचे पुस्तक लिहिले.

गोरिलांबद्दल सर्वांना माहिती व्हावी अशी डियानची इच्छा होती.

एकदा लोकांना गोरिलांच्या समस्यांबद्दल कळले की, ते त्यांना वाचवण्यासाठी मदतही करतील.

डियानला त्याची खात्री होती.

जेव्हा डियान कॅरिसोकला परत आली, तेव्हा महाविद्यालयीन विद्यार्थी तिच्या मदतीला धावून आले.

त्याने गोरिलांचाही अभ्यास केला.

डियानने रवांडाच्या लोकांना उद्यानातून शिकारींना दूर ठेवण्याचे प्रशिक्षण दिले.

त्यांनी शिकाऱ्यांचे सापळे शोधून काढले आणि ते तोडले.

डियानने जगभर प्रवास केला.

तिने लोकांना शिकाऱ्यांविषयी सांगितले.

जर ही हत्याकांडे लवकर थांबली नाहीत, तर एकही पर्वतीय गोरिला शिल्लक राहणार नाही.

रवांडाचे पर्वतीय गोरिला कायमचे जगले

लोकांनी डियानचे ऐकले.

लोकांना तिला मदत करायची होती.

जगभरातील लोक डियानचे पुस्तक वाचत होते.

आता रवांडाच्या लोकांनाही त्यांच्या गोरिलांचा अभिमान वाटू लागला होता.

१८ वर्षे पर्वतीय गोरिलांना वाचवण्यासाठी काम केले.

त्याचा विश्वास होता की गोरिलांना अखेरीस जगण्याची संधी मिळेल.

अंतिम शब्द

डियान फॉसी यांनी १९८५ पर्यंत पर्वतीय गोरिलांसोबत आपले काम सुरू ठेवले. त्यानंतर, डिसेंबर महिन्याच्या अखेरीस, डियान फॉसी यांची हत्या झाली. त्या ५३ वर्षांच्या होत्या. काहींच्या मते, गोरिलांची शिकार करणाऱ्या एका शिकाऱ्याने त्यांची हत्या केली. पण त्यांचा मारेकरी कधीच सापडला नाही. तीन दिवसांनंतर, डियान यांना कारिसोके येथे

कॅरिसोकमधील तिच्या १८ वर्षांच्या वास्तव्यादरम्यान, डायनने पर्वतीय गोरिलांबद्दल इतके काही शिकून घेतले, जे यापूर्वी कोणालाही माहीत नव्हते. आणि डायनने तिने जे काही शिकले ते लोकांसमोर मांडले. तिचे 'गोरिलाज इन द मिस्ट' हे पुस्तक हजारो लोकांनी वाचले आहे.

शास्त्रज्ञ अजूनही कारिसोके येथे गोरिलांचा अभ्यास करतात. रक्षक शिकाऱ्यांना गोरिलांच्या अधिवासापासून दूर ठेवतात. अनेक देशांतील लोक गोरिलांना पाहण्यासाठी रवांडाच्या जंगलांना भेट देतात. आणि जगभरातील लोकांना हे देखील माहीत आहे की, डियान फॉसी नसती तर पर्वतीय गोरिला कायमचे नामशेष झाले असते.

महत्त्वाच्या तारखा

१९३२ – १६ जानेवारी रोजी कॅलिफोर्नियातील सॅन फ्रान्सिस्को येथे डायनचा जन्म झाला.

१९३५ – डियानच्या आई-वडिलांचा घटस्फोट होतो.

१९३७ – डियानच्या आईचे दुसरे लग्न होते.

१९५४ – डियान महाविद्यालयातून पदवीधर होते आणि केंटकीमध्ये नोकरी स्वीकारते.

१९६३ – डियानने पहिल्यांदा आफ्रिकेला भेट दिली आणि आदिमानवांच्या अवशेषांचे विशेषज्ञ असलेले शास्त्रज्ञ डॉ. लुई लीकी

१९६६ – डियान पर्वतीय गोरिलांचा अभ्यास सुरू करण्यासाठी आफ्रिकेत परतते.

1967 – डियाने रवांडामध्ये कॅरिसोके संशोधन केंद्राची स्थापना केली.

१९७४ – डियान यांनी केंब्रिज विद्यापीठातून डॉक्टरेट पदवी प्राप्त केली.

१९८३ – डियान यांचे "गोरिलाज इन द मिस्ट" हे पुस्तक प्रकाशित झाले.

१९८५ – कॅरिसोकमध्ये कोणीतरी डियानची हत्या केली.